

veterán főiskolai tanárunknak arczképét és életrajzát közli Boros György tanártól. Röviden, de élénken van itt feltüntetve Kovácsi tanárunk mindenki által szeretve tisztelt jelleme, paedagogiai nézetei és a nevelésügy terén kifejtett munkássága. Öreg tanárunk sok száza menő tanítványainak ajánljuk e füzetet kedves emlékeztetőül. Ára 40 kr. (G.)

Má r t o n K á l m á n helybeli könyvkereskedő kiadásában megjelent „A magyar adó- és illetékisme.“ Kereskedelmi középiskolák III. osztálya számára, valamint magánhasználatra a legujabb miniszteri tanterv és pénzügyi törvények alapján írta Dr. Lehmann Róbert, kereskedelmi akadémiai tanár. A munka három részre oszlik; az első részben az egyenes adókat s az adókezelést; a másodikban a bélyeg- és jogilletékeket; a harmadikban a fogyasztási adókat kimerítően úgy ismerteti, a mint azok manap fennállanak. Függelékül pedig az adókra s az illetékekre vonatkozó törvényeket, fontosabb császári nyiltparancsokat és miniszteri nyílt rendeleteket. Nagy Lajos unicum decretumán (1351) kezdve chronologicus sorrendben az 1888. évi december 28-án az országos törvénytárban kihirdetett XXXVI. t.-czikkig felsorolja. E függelékből azt látjuk, hogy adó- és illetékügyekben 1351-től 1848-ig (=497 éven át) 13, -- 1849-től 1866 (=17 éven át) 22, -- 1867-től 1888-ig (=21 éven át) 178 t.-cz. keletkezett. A munkát nemcsak az iskolai, hanem és főleg a gyakorlati életben azért találjuk hízagpótlónak, mivel tudomásunk szerint az *egyetlen*, mely az adó s az illetékügyek mai állása tekintetében egy együvé rendezett egészben teljes és biztos tájékozást nyújthat. Ára 2 frt.

O r b á n B a l á z s k ö n y v e. Báró Orbán Balázs a m. tud. akad. I. tagja, a kitünő történelem író s egyházunk áldozatkész hive, megírta „Torda város történelmét“, mely csinos kiállításban már meg is jelent. A terjedelmes könyv nagy részletességgel foglalkozik Tordával, bevezetőleg ismertette geológiáját, floráját, faunáját, kövületeit. Ezután a dák korszaknál kezdi a város történelmének elbeszélését. A legalaposabb tanulmányozás, a leghitelesebb kutatók helyes felhasználása látszik meg a nagybecsű munkán, s az Orbán Balázs magas irálya is becsessé teszi. Felhívjuk olvasóink figyelmét ez érdekes műre, mely minden könyvkereskedésben megszerezhető. Ára 4 frt.

KÜLÖNFÉLÉK.

Egy szabad gondolkozó emlékezete. Giordano Brunonak, kit a róm. kath. egyház 1600-ban febr. 17-én megégettett, ez év pünkösdjén emlékszobrot emeltek Rómában. Az egyháztól eltérőleg merészelt gondolkozni. Azt tanította, hogy egyetlen szellem van, Isten, kit pantheistikus módon fogott fel. Copernicus hypothesisét elfogadva a világek többségét állította. Ez utóbbi tan volt az főleg, a miért őt Rómában a Campo di Fiorán, Pompejus régi színháza mellett máglyára huczolták. Midőn az inquisitio itéletét felolvasták előtte, büszke felsőbb-séggel így szólott elleneihez: „Nagyobb félelemmel hozzátok ti ez itéletet, mint a milyennel én azt fogadom.“ A szabad gondolkozás e dicső vértanújának, a bölcselemben Descartes, Leibnitz és Spinoza elődjének örökitette meg most a szabad Olaszország emlékét. Mindenesetre tanulságos jele az időeknek, hogy épp abban a városban, a pápaság székhelyén, hol megégettetése számtalan nép s ötven bibornok jelenlétében

történt, emelnek a szabad vizsgálódás eme férfának szobrot még talán nagyobb számu népség jelenlétében s az egykor országok és lelkek felett hatalmas pápaság ezt megakadályozni tehetetlen!

Polgárdii levél. Tisztelt Szerkesztőség! A Dunántuli unitáriusok életéről vagyok bátor ismételten írni. Beléletünkről lelki örömmel mondhatom, hogy az igazán fölemelő. Az istentiszteletek mindig a lehető leglátogatottabbak. Lelki gyönyörűséggel ünnepeltük a Husvétot. Elég bizonyítéka ennek az, hogy mintegy 200 személy járult az urvacsorájához s még vidékről is — Villonyáról — (hozzánk 3 mrtföld) többen eljöttek, hogy velünk ünnepeljenek. Pünkösdben 170 egyén élt urvacsorával. Szép ünnep, melyben minden arczon a valódi lelkesedés látszott végig ömleni. — Harang-alapunk, habár lassan is, de folyton nő. Az áldozatkészségnek mindig újabb meg újabb jeleivel találkozunk hol egy, hol más tekintetben úgy a lelkészség, mint az egyház fentartása körül. Örvedetes napja volt gyülekezetünknek május 26-ika, mert tiszt. Derzi Károly budapesti lelkész ur kedves nejével lejött hozzánk, hogy örömnünk legyen, hogy buzdítson, bátorítson s hogy közvetlenül láthassa helyzetünket minden oldalról. Az istenitiszteletet délelőtt ő maga végezte a szorongásig telt imaházban. Délután presbyteri gyűlés tartott, melyen az egyház pénztári állapota vizsgáltatott meg. — De hadd szóljak villonyai hiveimről is. Ők mintegy 60-an vannak. Közelebből kérték fiók-egyházzá alakíttatásukat. Kérelmükre tiszt. Derzi ur engem bizott és hatalmazott meg, hogy fiókká alakítsam. Junius 2-án délután a megbízatás folytán meg is alakítottam. Pünkösöd 2-od napján — miután a közvetlen gondozás is reám bízott — ismét hozzájuk mentem, a mikor megtartatott a legelső istenitisztelet és kiosztatott az urvacsora is, melyből 57-en részesültek. Délután ismét ima és predicatio tartott. Hogy mennyire várták e napot, mutatta a meleg vendégszeretet és ragaszkodás, a melyet tanusítottak irányunkban és a lelki-szomj, mely akkor enyhült. Imaházunk — egyszerűen berendezve — elég alkalmas, melyben most már gondnok ifj. Puskás József vezetése mellett minden vasárnapon kétszer házi istenitiszteletet tartanak. Ima és beszéd olvastatik fel, közbe-közbe meg van a rendes éneklés. Mindnyájan földmives emberek. A közéjük menő lelkészt Puskás József derék hitrokon fogadja és látja el igazi szeretettel. (Megjegyzem, hogy a megalakulás-kor Polgárdiról Császár János, Berki József és Grof József k. tanácsosok jöttek velem). A villonyiak, éppen mint a polgárdiak nagy lelkesedéssel vannak eltelve ügyök iránt és készek azért minden akadálylyal megküzdenni és minden tőlük telhető áldozatot meghozni. Polgárdi, 1889. jun. 11-én. Simó János, unitár. s. lelkész.

Adományok. Gyulay László Kolozsvár városi pénztári ellenőr és egyháztanácsos közelebről szép adományokat tett egyházi közcélokra. A tanári nyugdíjalapnak ajándékozott 100 frtot, a colleg. kórház alapnak 50 frtot, az eklekziánál pedig a leányiskola részére 150 frt alapítványt tett. A Gyulay család egyike a legrégebb családoknak kolozsvári anyaelekziánkban, együtt élt át vele szép és viharos napokat, buzgóságban és áldozatkészségben mindig az elsők között állva, szép és nemes tettekkel tündökölve. Emez adományok méltóképpen csatlakoznak az elődök jótékonyágához és bizonyoságot tesznek amaz erényekről, melyeket a család a multból áthozott, s melyek ily szép módon szállíttatnak át a jövőre. Sok ily tagot adjon az Isten egyházközségünknek!

Jakab Eleket, folyóiratunk buzgó munkatársát a magyar tudományos akadémia ez évi közgyűlésén rendes taggá választották. Méltán megérdemelte e kitüntetést az irodalomnak e fáradhatatlan munkása. Szívünkben gratulálunk mi is az elismeréshez!

Uj papok. Közelebről három jelesen végzett papjelölt lépett ki a papi hivatalra: Csifó Salamon, ki három évi Londonban lét után május hóban tért haza, Árkosra választatott meg s pünkösöd előtti vasárnapon nagy érdeklődés között be is köszöntött. Nagy Sándor, kolozsvári isk. főnök, kit a kissolymosiak választottak el maguknak s a napokban fog beköszönteni; s Dézsi Mihály kolozsvári isk. ellenőr, kivel a főt. püspök ur az üresedésbe jött szováthi papi állomást töltötte be, kinek beigtatásáról alábbi közleményünk szól. Szerencsét és sikert kívánunk ifju lelkésztársainknak!

Papi beiktatás Szováthon. „Szováth, 1879. jul. 1. Eklekziánkban ritkán előforduló tényről kívánok tudósítani. F. évi jun. 30-án köszöntött be uj papunk Dézsi Mihály. A ünnepélyre megjelentek Nagy Lajos körü esperes és Péterfi Dénes körü jegyző urak Kolozsvárról. Az ünnepély d. e. 10 órakor vette kezdetét a gyülekezet buzgó énekével, melynek elhangzása után az esperes ur üdvözölte meleg szavakban a gyülekezetet és az uj lelkészt, s körü jegyző ur által felolvastatván a püspöki kinevezés, felhivta őt állomása elfoglalására. Ifju lelkészünk szószékre lépve megható imában kérte Istennek segedelmét s ez igék alapján: „Legyetek az én követőim, miként én követője vagyok a Krisztusnak“ az Istenben való bizalmat és a munkás keresztény szeretetet fejtegetve lelkes előadással szép beszédet mondott. A közönség, melynek soraiban ott voltak a helyb. más felekezetü papok is, mindvégig figyelemmel hallgatta. Ezután az esperes is hosszabb beszédet intézett az ifju lelkészhez, bölcs tanácsokkal szívére kötötte teendőit a vallásosság ápolásában, a nevelés terén, különösen hangsúlyozva a kicsinyek gon-

dozását egy kiseddívó felállításával, s a felnőttek oktatását. A szépen sikerült ünnepély után a vendégek és a helybeliek közül többen Gotthárd Sándor birtokos s köri felügyelő gondnok házához gyűltünk ebédre, hogy élvezzük az ő és szeretetreméltó neje igazi vendégszeretetét. Hogy szellemes pohárköszöntőkben nem volt hiány, mondanom sem kell. E nap a legkedvesebb emlékeket hagyta hátra szivünkben, s reméljük áldásos következményei is meglesznek. Nyugalmazott lelkészünk t. Pál Mózes ur 36 évig szolgálta az eklézsiát hívességgel, építette az egyházat s megtartotta a hivekben a vallásos buzgóságot. Az új lelkészre új feladatok várnak s hisszük, hogy az ő buzgósága, oly férfiakkal vállalva, mint Mlgs. Sala Sámuel ur — ki az ünnepélyen betegsége miatt nem vehetett részt — felügyelő gondnok Gotthárd Sándor, körjegyző Deák Ferencz, állami igazg. tanító Binder János, sokat fog tenni e helyen a magyar társadalom érdekében. Adja Isten! (j.)

Gyászhirek. Özv. Cseszeliczky Szilvásy Miklósné szül. homoroszentmártoni Gedő Anna f. évi márczius 21-én élete 73 éves korában jobb létre szenderült. Egy derék jó nő hunyt el benne, kinek halálát nagy számú rokonság s főleg testvére özv. Káli Nagy Elekné, gyermekei: Szilvásy Ida P. Horváth Gáborné, Szilvásy Gizella Br. Kemény Gézáné és Szilvásy Béla gyászolják. — Mikó Miklós kir. ítélő táblai bírót s egyháztanácsost nagy veszteség érte fia Mikó Miklós főiskolánkban VII. oszt. tanuló f. év május 6-án váratlan történt halálában. Egy tanárai és mindenek által szeretett jóreményű fiút vesztett az elköltözöttben. — Kovács János ig. tanár, szerkesztőtársunknak újabb fájdalmas csapást kellett éreznie. Ezelőtt két évvel vesztette el kedves 7 éves fiát, Árpádot s folyó évi jun. 15-én János nevű 1 éves fiát ragadta el szerető karjaik közül a halál. A hit ereje s az általános részvét, mely nyilvánult, legyen vigaszul a veszteséggel sujtott sziveknek.

Figyelmeztetés az Eötvös-alap ügyében. A „Magyarországi tanítók Eötvös-alapja“ által hirdetett ösztöndíjak- és segélyösszegekre vonatkozó pályázat határideje közeledvén, alóliit elnökség figyelmezteti a folyamodni szándékozó egyéneket, hogy kellően felszerelt kérvényeiket Luttenberger Ágost, bizottsági titkárhoz (Budapest, Sándor-utoza 38. sz.) legkésőbb július hó 10-ig küldjék be, minthogy e határidő lejártá után érkező folyamodványok figyelembe vétetni nem fognak. — Ugy szintén ismételve kérjük a hazai tanító-egyletek igen tisztelt elnökeit: intézkedjenek arról, hogy egyleteik részéről az osztó-bizottságba küldendő képviselőik idejekorán megválasztassanak, s névjegyzésük és lakásuk velünk közöltessek, hogy a szükséges kimutatásokat nekik idejében megküldhessük. Budapest, 1889. június hó 30-án. Péterfy Sándor, elnök. Luttenberger Ágost, titkár.

EGY ÉSZAK-AMERIKAI TUDÓS TH. P. HITVALLÁSA.

(Töredék).

Hiszek az egyedül való Istenben s remélek az élet után egy boldogabb létet.

Hiszem az emberek egyenlőségét; hiszem, hogy kötelességök abban áll, hogy gyakorolják az igazságot, szeressék a kegyelmességet s egymást kölcsönösen igyekezzenek boldogítani.

Azonban hogy ne tegyék fel rólam, hogy azokon kívül, a mit vallok, még egyebeket is hiszek, sietek kijelenteni azokat, a mitket nem hiszek, s okaimat, a melyekért nem hiszem.

Nem hiszek a zsidó, római, görög, török, sem a protestans, sem semmi egyház symbolumában, melyeket ismerek. Saját lelkiismeretem egyedül az én egyházam.

Az összes zsidó, keresztény és török nemzeti egyházi intézmények előttem nem egyebek, mint oly emberi intézkedések, melyek a végre vannak kigondolva, hogy alkotóik általuk az embereket leigázzák félelem által s maguknak hatalmat és gazdagságot szerezzenek.

Érzületem ezen nyilvánítása által nem akarom kárhoztatni a más hitűeket. Nekik oly joguk van a magukéhoz, mint nekem az én hitemhez. De az emberiség boldogsága kívánja, hogy mindenik őszinte legyen.

A hitetlenség nem abban áll, hogy higyjünk vagy ne higyjünk; hanem abban, hogy olyat állítsunk hinni, a mit nem hiszünk.

Az egyház és állam bünös egyesülése, bárhol, a hol létre jön, akár a zsidóknál, akár a keresztényeknél, akár a törököknél, a bűntető törvényekben oly erélyesen megtiltotta az általa behozott symbolumok és vallás főbb elvei vitatását, hogy azokat lehetlen szabadon és nyíltan vitatni, ha csak az egész kormányrendszer meg nem változtatik. De egy ily változtatás után kikerülhetlen a vallási rendszer forradalma is. Az emberi ész leleményessége utat talál magának a papok csalfasága alól kimenekülésre s az embernek vissza kell térni az egyedül való Istennek tiszta és egyszerű hitére.

Minden cultus-intézmény vagy nemzeti vallás alapja azon állítólagos küldetés, melyet Isten némely egyénekre különösen rá bízott. A zsidóknak meg van az ő Mózesök, a keresztényeknek Jézus Krisztus, apostolaik és szenteik, a törököknek Mahometjök, mintha azon képesség, hogy istent lássa, nem adatott volna meg lényegében minden embernek egyformán.

Minden egyház fölmutat valamely könyvet, a mit kijelentésnek vagy Isten szavának mond. A zsidók azt mondják, hogy az ő kijelentésök Istentől Mózesnek szemtől szembe adatott ki; a keresztények, hogy az ő isteni kijelentésök az Isten ihletése által lett nyilvánkozattva; a törökök, hogy az ő kijelentésök (a Korán) az égből angyal által hozatott le. Mindenik egyház hitetlenséggel vádolja a másikat. Én visszautasítom valamennyinek hitét.

A kijelentés alkalmazva a vallásra Istennek az emberrel való közvetlen közlekedését jelenti.

Ez nem tesz egyebet, mint azt, hogy a teremtésben egyesíthetők s megállapíthatók mindazon eszmék és fogalmak, a miket szellemünk az isteni kijelentésről alkotni képes. A teremtés oly egyetemes nyelven szól, mely nem függ itt alant a mi földi hitünkben meglevő sok és különböző kijelentési formáktól. Az egy eredeti könyv, mely mindig létezik, melyet minden ember olvashat. Csalfaság nem rabolhatta el azt, nem torzithatta el, nem veszthette el, nem változtathatta meg, nem vonhatta el tekintetünk elől. Annak nyilvánossága vagy rejtve maradása nem függ emberi akarattól. Ő kijelenti maga magát a föld egész felületén, prédikál minden nemzetnek és az egész világnak, s az ő isteni kijelentése nyilvánvalóvá teszi az ember előtt mindazt, a mit neki tudni szükséges.

Szükségünk van hatalmának szemlélésére? Látni fogjuk őt a teremtés végtelenségében. Tudni akarjuk bölcsességét? Megmutatja azt nekünk azon változhatlan rendben, melylyel a megmérhetlen mindenség kormányoztatik. Ismerni jótéteményeit? Pazar bőségben ragyog az földi mulatásunk helyének minden pontján. Érezni irgalmát? láttuk bizonyítékait annak állandóságában, midőn jótéteményeit azoktól sem vonta meg, a kik azokra érdemtelenek és hálátlanok voltak. Szóval: ha szükségét érezzük annak, hogy tudjuk: mi az Isten? ne keressük azt mesterséges emberi írásokban, a mit ki-ki önmaga megtalálhat; ne kérjünk máshonnan tanácsot, mint azon magasztos írásból, mely a teremtés nagy könyvében van letéve.

Az a mit ma természeti bölcselemnek neveznek, magába öleli a tudományok azon körét, melyek közt az első helyet a csillagászat-

tan foglalja el, a mi tanítja Isten műveit, hatalmát, műveinek bölcseségét. Ez a valódi theologia.

Azon theologia, a mit e helyett most tanítanak, nem egyéb, mint tisztán emberi vélemények és képzelődések tudománya, melyek a legfőbb bölcseséget illetik. Ezen tudomány nem magát az Istent tanítja, a ki műveiben látszik meg; de az emberek írásaiban levő alkotott istent.

Jób könyve és a XVIII-ik zsoltár, melyről az egyház maga megvallja, hogy az sokkal régibb koru, mint a hová a biblia helyezi, oly theologiai műdarabok, melyek a theologia eredeti rendszeréhez voltak alkalmazva. Azok láthatóan élénk tárják tiszta és egyöntetű érveit azon bizonyításnak, hogy azon tudomány és szemlélődés, mely a teremtés műveiről s Isten hatalmáról és bölcsességéről szól, melyek az ő munkáiban vannak kinyilatkoztatva, a valóságban mindazon kegyes cselekedeteknek, melyek a szentírásban meg vannak írva, legnagyobb részét alkotják. Ez volt azon tudomány és érzékeny szemlélődés, mely vezette az embert azon axiómák és elvek felfödözésére, a mik ma alapjai annak, a mit tudománynak mondanak s ez azon felfödözés, melynek a szép művészet csaknem mindazon nemei, melyek az emberi életet szebbé teszik s hasznára vannak, lételőket köszönhetik. Minden főbb művészet valamely tudománytól származik, bár ha azok, a kik azt kezökkel gépiesen elvégzik, nem mindig veszik észre az egybeköttetést, és daczára azon tudatlanságnak, mit a mai kormányok mutatnak, ma igen gyér azok száma, a kik ezen kételkednek.

Ez egy hazugsága, egy kegyes csalása — *pia fra us* — a keresztény hitrendszernek, hogy a tudományokat emberi találmánynak nevezi. Sőt ellenkezőleg egyedül azok alkalmazása emberi. Minden tudomány rendszere alapjában véve oly szilárd és változhatatlan elveken nyugszik, a minők szerint a mindenség szabályozva van és kormányoztatik. Az ember nem alkot elveket, csak felfedezi . . . . .

(Itt a kézirat megszakad).

A—A.

ARANYKÖNYV.

A SZÉKELY-KERESZTURI GYMNASIUM

5-ik tanári székére tett adakozások.

IX. Közlemény.

I. Tőkét.

a) Készpénzben:

	frt	kr
Kővári László isk. gondnok	100	—
Szabó Mózes titkár Szeged.	50	—
Tordátfalvi ekkla (2-or)	31	64
Kedei ekkla	3	52
Fekete Domokos datki lelk.	2	—

II. Évenként, 5 évig.

Mózes Mihály abrudb. lelk. . . . à 1 frt = 5 frt.

Mózes Mihályné, Árkosi Irma . . à 1 frt = 5 frt.

Kolozsvár, 1889. jun 25.

BENCZÉDI GERGELY,
közpénztárnok.

A POLGÁRDI-I UNITÁRIUS LEÁNY-EGYHÁZ SZÁMÁRA TERVEZETT „HARANG-ALAP“ JAVÁRA ADAKOZTAK:

Dr. Márkus Sámuel körorvos (mózes vallású) 3 frt, ör. Molnár József 1 frt, Frank Lajos (r. kath.) 1 frt, Molnár János (ref.) 1 frt 50 kr, Bereczk Viktor s. jzö (kath.) 1 frt 50 kr, Schweiger Ferencz jzö (kath.) 50 kr, Molnár István 1 frt 20 kr, Molnár Imre 1 frt 20 kr, Kuti József 70 kr, Vidi Ferencz (kath.) 1 frt 20 kr, Bakos János alsó 50 kr, Szente János (ref.) 1 frt 20 kr, özv. Berki Istvánné (ref.) 1 frt, Porsár János 1 frt 20 kr, Csapó János (ref.) 1 frt, Molnár István (hegybíró, ref.) 1 frt 20 kr, Molnár Imre (ref.) 1 frt, Kistéz János 50 kr, ifj. Szücs István (ref.) 1 frt, Kovács Imre 50 kr, Disznosi János 50 kr, Schmiedhoffer Mihály (kath.) 1 frt, Listár István 1 frt, Molnár Mihály neje és édes anyja 1 frt 50 kr, Gubányi János (ref.) 50 kr, S. Szabó János 2 frt, Szücs Ferencz alsó 1 frt, Gróf József 1 frt 20 kr, Dékán Mihály 1 frt 20 kr, Bakos István (katona) 50 kr, Gróf Imre 1 frt 20 kr, Szücs Ferencz (takács) 1 frt, Gál János 1 frt, D. Molnár János 1 frt 20 kr, Gróf János 50 kr, Kis Tóth István 50 kr, Kutasi Mihály 1 frt 20 kr, ör. Szücs János 1 frt 20 kr, Deutsch Adolf (izr.) 50 kr, ifj. Szabó János 1 frt 20 kr, Stern Bernát (izr.) 1 frt, Tauszk Mór (izr.) 1 frt, Korai Gyula (izr.) 1 frt, Sándor István 50 kr, Balog Károly csendőr (ref.) 1 frt 40 kr, Disznói Mihályné 50 kr, Vörös József, Barát István (ref.), Szalay Imre, Horváth Ferencz, Disznói István 1 frt 20 —